

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Foto: Ek (övre till vänster) ©Kurt Adolfsson, Läderbagge (mitten) ©Kenneth Claesson, Betande får i Harsbo-Sverkersholm (övre till höger) ©Länsstyrelsen Östergötland, Död ved i Harsbo-Sverkersholm (nedre) ©Länsstyrelsen Östergötland.

Bevarandeplan

för Natura 2000-området

Harsbo-Sverkersholm SE0230128

Natura 2000

Natura 2000 är ett ekologiskt nätverk av värdefulla naturområden inom EU. Syftet är att hejda utrotningen av djur och växter samt att hindra att deras livsmiljöer förstörs. Utpekandet av Natura 2000-områden bygger på krav som finns i EU:s fågeldirektiv och art- och habitatdirektiv. Alla medlemsländer ska peka ut områden dels för fåglar som anges i EU:s fågeldirektiv, dels för naturtyper och arter som anges i art- och habitatdirektivet. Genom utpekandet åtar sig länderna att bevara de utpekade värdena i områdena långsiktigt. Natura 2000-nätverket är en av hörnstenarna i EU:s arbete för att bevara biologisk mångfald. I fågeldirektivet och habitatdirektivet listas 170 naturtyper och cirka 900 växt- och djurarter som särskilt värdefulla. 90 av naturtyperna och drygt 100 av djur- och växtarterna i habitatdirektivets bilaga 1 och 2 finns i Sverige. Därtill häckar i vårt land regelbundet cirka 60 av de fåglar som listas i bilaga 1 i fågeldirektivet.

Bevarandeplaner

För varje Natura 2000-område ska Länsstyrelsen ta fram en beskrivning. Detta görs i särskilda bevarandeplaner, men beskrivningen kan också ingå i en skötselplan om området även är naturreservat. I planen finns en beskrivning av området med bevarandesyfte och bevarandemål för de naturtyper och arter som ska bevaras, och det ska framgå hur skyddet kan bidra till en gynnsam bevarandestatus för naturtyperna och arterna. Även hot mot Natura 2000-området och behov av bevarandeåtgärder, till exempel skydd eller skötsel, ska beskrivas. Bevarandeplanen underlättar förvaltningen av området och tillståndsprövningar enligt miljöbalken genom att den ger viktig information om området till bland annat markägare, myndigheter, exploatörer och naturvårdsförvaltare.

Bevarandeplanen utarbetas och fastställs av Länsstyrelsen, som även är ytterst ansvarig för att målsättningen med området uppfylls. Det gäller även för de bevarandeåtgärder och den naturvårdsskötsel som kan krävas för att bevara värdena, i den mån markägare eller andra brukare inte har möjligheten eller skyldigheten via andra lagar eller avtal att göra detta (till exempel miljöersättningar). Bevarandeplanen revideras när ny kunskap tillkommer eller när förutsättningar ändras - den är ett "levande dokument". Det gör det möjligt för alla att bidra med ny kunskap och synpunkter genom att kontakta Länsstyrelsen.

I bevarandeplanen redovisas gränser, naturtyper och arter enligt bästa tillgängliga kunskap. I de fall där ny kunskap har tillkommit, har Länsstyrelsen för avsikt att föreslå dessa ändringar till regeringen när nästa tillfälle ges. Framtida naturvårdsarbete kan komma att leda till ytterligare ny kunskap som i sin tur kan leda till behov av justeringar av Natura 2000-områdets gränser, naturtyper eller arter. Vid förvaltning och tillståndsprövning är det viktigt att utgå från de befintliga värdena, inte bara de regeringsgodkända, varför det är av vikt att bevarandeplanen redovisar dessa, även om de inte har hunnit bli regeringsgodkända ännu.

Bevarandeplanen är inte ett juridiskt bindande dokument. För formell reglering av till exempel skydd eller skötsel kan andra beslut behövas, till exempel skyddsbeslut för naturreservat. Reglerna enligt eventuella skyddsbeslut gäller parallellt med den tillståndsplikt som gäller i Natura 2000-områden.

Tillståndsplikt och samråd

För att inte skada naturvärden krävs tillstånd för verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka utpekade livsmiljöer eller arter i ett Natura 2000-område. Det kan även gälla åtgärder utanför Natura 2000-området, om de kan påverka miljön eller utpekade arter i området. Det är påverkan på de livsmiljöer och/eller arter som skyddas i området som är grunden för prövningen oavsett var källan till störningen ligger geografiskt. Detta regleras i miljöbalken (7 kap. 27–29 §§). Tillståndskravet aktualiseras när en verksamhet eller åtgärd kan påverka miljön i ett Natura 2000-område på ett betydande sätt, det vill säga när det finns risk för skada eller störning.

Då det kan vara svårt att avgöra vilka åtgärder som kan påverka naturvärdena i Natura 2000-området behöver man samråda med Länsstyrelsen före genomförandet. Vid skogsbruksåtgärder hålls dock samråd med Skogsstyrelsen istället. Mer information finns hos Länsstyrelsen, läs på webben (lansstyrelsen.se/ostergotland) eller kontakta en handläggare (växel: 010-223 50 00).

För verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman med eller är nödvändiga för naturvårdsskötsel och naturvårdsförvaltning av ett Natura 2000-område och finns beskrivna i områdets bevarandeplan, i syfte att långsiktigt bevara de naturtyper och/eller arter som skyddas, krävs inte tillstånd.

Innehåll

Området	5
6270 – Silikatgräsmarker.....	12
9010 - Taiga.....	13
9070 - Trädklädd betesmark.....	14
1083 - Ekoxe, <i>Lucanus cervus</i>	16
1084 - Läderbagge, <i>Osmoderma eremita</i>	17
1936 - Hålträdsklokrypare, <i>Anthrenochernes stellae</i>	20
Kartor	21
Dokumentation	21

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

Bevarandeplan för Natura 2000 - området SE0230128 Harsbo-Sverkersholm

Kommun: Valdermasvik

Områdets totala areal: 50,5 hektar

Markägareförhållande: Privat

Bevarandeplanen fastställd av Länsstyrelsen: 2018-12-19

Regeringsbeslut, historik:

Regeringen föreslår att området är av gemenskapsintresse (pSCI): 1996–06

Fastställts som ett område av gemenskapsintresse (SCI): 2005–01

Regeringen förklarar området som ett särskilt bevarandeområde (SAC): 2011–03

Naturtyper och arter som ska bevaras i området:

6270 – Silikatgräsmarker*

9010 – Taiga*

9070 – Trädklädda betesmark

1083 – Ekoxe, *Lucanus cervus*

1084 – Läderbagge*, *Osmoderma eremita*

1936 – Hålträdklokrypare, *Anthrenochernes stellae*

*) = Prioriterad art eller naturtyp i EU:s Natura 2000-bevarandearbete

Området

Bevarandesyfte

Det överordnade bevarandesyftet för Natura 2000-nätverket är att bidra till bevarandet av biologisk mångfald genom att bibehålla eller återskapa gynnsam bevarandestatus för de naturtyper och arter som omfattas av EU:s fågeldirektiv eller art- och habitatdirektiv. För det enskilda Natura 2000-området är det överordnade syftet att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper och arter som förekommer i området.

Prioriterade bevarandevärden:

Syftet med Natura 2000-området Harsbo-Sverkersholm är att bevara och vidareutveckla naturvärden knutna till samtliga ingående naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet. Prioritet är att bevara och förstärka ett varierat och artrikt eklandskap med mosaikartade trädklädda beten, ädellövskog och betad barrskog (trädklädda betesmarker 9070). Grova träd, död ved och antalet ihåliga lövträd är de biologiskt viktigaste elementen att bevara och säkra att de nyskapas både inom och utanför idag särskilt värdefulla ytor.

Motivering:

Harsbo-Sverkersholm är ett artrikt område med arter knutna till gamla solexponerade ädellövträd. I området finns flertalet hotade arter av insekter, lavar och vedsvampar, samt tre som ingår i habitatdirektivet (ekoxe, läderbagge och hålträdsklokrypare). Dessa arter är beroende av en kontinuitet av gamla solexponerade ädellövträd, vilka i sin tur är beroende av en miljö av kontinuerlig hävd och regelbunden röjning av igenväxt.

Prioriterade åtgärder:

Prioriterade bevarandeåtgärder i Harsbo-Sverkersholm är fortsatt hävd, röjning av igenväxning och frihuggning av gamla träd vid behov. Samt de delar av området med naturtypen taiga ska få utvecklas mot en naturskog med mycket död ved.

Beskrivning av området

Merparten av området utgörs av värdefulla ekhagar med vidkroniga ekar i olika åldrar. En stor mångfald av växter, djur och svampar knutna till gamla solexponerade ädellövträd finns, bland annat många rödlistade arter av insekter, lavar och vedsvampar. I område finns exempelvis de rödlistade arterna, läderbagge (*Osmoderma eremita*, rödlistekategori NT), ekspik (*Calicium quercinum*, rödlistekategori VU) och oxtungssvamp (*Fistulina hepatica*, rödlistekategori NT), samt flertalet andra vilka är listade i bilaga 1 på sida 29. Området har även höga botaniska, ornitologiska och entomologiska värden.

Trädskiktet domineras av mer eller mindre spärrgreniga ekar men även björk, asp och tall förekommer relativt frekvent. Även lind, lönn och ask förekommer, till exempel på Sverkersholms gamla tomt. I den naturskogsartade betade barrskogen finns främst tall, gran, ek asp och björk. Längs stränderna växer i allmänhet klibbal. I buskskiktet finns bland annat en, slån, nypon, hagtorn och hassel. Fältskiktsfloran är huvudsakligen ganska trivialiserad av tidigare ohävd men hävdade partier med en typisk flora för ogödslade naturbetesmarker förekommer. I de centrala, nyligen restaurerade delarna av Sverkersholm, finns resterna av en slättergynnad flora med bland annat rik förekomst av ängsskära, spenört, ängsvädd och vippärt.

Vad kan påverka området negativt

Naturtyps- och artspecifika hotbilder preciseras under respektive naturtyp och art.

Faktorer som kan påverka området negativt:

- Markexploatering och annan markanvändningsförändring i området eller i angränsande områden, exempelvis dikning, byggnationer och täktverksamhet. Förutom den mekaniska skadan kan hydrologin påverkas och naturmiljön förändras.
- Fragmentering och isolering som uppkommer om liknande biotoper försvinner i det omgivande landskapet, vilket försvårar spridning, genutbyte och återkolonisation mellan objekt. Fragmentering i kombination med små delpopulationer är ett stort hot. På små lokaler löper populationer av art- & habitatdirektivets vedlevande leddjur i området risk att dö ut genom slumpmässiga händelser, även om antalet lämpliga träd skulle hållas konstant.
- Bristande träd- och buskföryngring hotar på sikt kontinuiteten av dessa strukturer i naturtypen. På många lokaler (platser) är kontinuiteten av jätteträd bruten, vilket innebär att ersättningsträd saknas när den äldre generationens träd dör. Många lokaler har ett glapp på minst 60 år i nyetableringen av framtidsakar. Då många lokaler numera ligger långt från varandra är sannolikheten för återkolonisation liten eller obefintlig om populationen en gång försvunnit.
- Utebliven röjning av igenväxningsvegetation och minskat eller upphört bete i de hävdberoende naturtyperna silikatgräsmark (6270) och trädklädd betesmark (9070) leder på sikt till igenväxning av buskar och träd och utarmning av den hävdgynnade och ljuskrävande floran och faunan. Ett stort antal av de träd där arter från art- och habitatdirektivet förekommer hotas generellt genom konkurrens från yngre lövträd och gran. Många lämpliga ekar har dött under senare decennier på grund av igenväxning och utskuggning. Bristande eller upphörd hävd är därmed även ett hot mot de arter träden hyser.
- Förluster av hålträd i kulturbeteslandskapet på grund av ändrad markanvändning är också ett hot mot många arter. Dessa träd förekom tidigare i stor utsträckning ute i det öppna kulturbeteslandskapet, men minskar idag. Parker och alléer kan därför bli allt viktigare biotoper för dessa arters överlevnad i framtiden. Avverkning och bortstädning av hålträd i parker och alléer kan därför ses som ytterligare ett starkt hot mot arterna.
- Överbete, alltför intensivt betetryck, påverkar de hävdberoende naturtyperna negativt eftersom växter har svårt att komma upp i blom och ge nektar och pollen åt insekter. Växterna får även svårt att fröa av sig.
- Alltför kraftig röjning av buskar och träd i de hävdberoende naturtyperna att organismer som är beroende av dessa strukturer missgynnas. Frånvaro av busksnår har en negativ inverkan på vissa blommande växter, unga träd och insekter. Snåren fungerar som refuger, viloplats eller som skydd från betande djur.
- Skötsel som avlägsnar småbiotoper, kantzoner och mosaikmiljöer och skapar skarpa gränser mellan olika markslag påverkar de hävdberoende naturtyperna negativt.

Länsstyrelsen Östergötland

- Gödsling- och försurningseffekter från nedfall av luftburna föroreningar, samt kväveläckage från angränsande marker påverkar floran negativt. Ett ökat kvävenedfall kan förändra artsammansättningen i fältskiktet. I delar av landet kan även sur nederbörd påverka förutsättningarna för många arter. Vissa kemiska ämnen har förmågan att direkt skada organismer, och kan påverka hela naturmiljön. Vissa kväveföreningar har exempelvis effekten att de är skadliga för svampar och lavar, samtidigt som de kan vara gödande och ge förändringar i vegetationen. Andra skadliga ämnen är svavel- och metallföreningar.
- Spridning av gödsel i hävdberoende naturtyperna påverkar floran negativt. Även tillskottsutfodring och vinterbete av betesdjuren ger indirekt näringstillförsel till marken och missgynnar den konkurrenssvaga floran.
- Kalkning och insådd av främmande arter skulle påverka floran negativt. Främmande arter (invasiva) som har potential att skada eller konkurrera ut den lokalt naturliga floran och faunan.
- Användning av avmaskningsmedel som innehåller avermectin är negativ för den dynlevande insektsfaunan.
- Askskottsjuka är negativt för de hävdberoende naturtyperna.
- Skogsbruk i form av avverkningar, markberedning och plantering i annat än i naturvårdssyfte inom eller i anslutning till Natura 2000-området kan påverka naturtyperna negativt. Virkestransporter eller körning med andra tyngre fordon kan skada för naturtyperna viktiga markförhållanden, samt leda till förändrad hydrologi.
- Återkommande uppbökning av vildsvin i de hävdberoende naturtyperna kan ha negativa effekter. Vilken effekt som bökande vildsvin har på floran i längden, om de återkommer år till år, finns det mycket lite kunskap om. Enstaka bök kan ha en positiv effekt på floran, då vissa frön kan få lättare att gro. Medan den återkommande uppbökningen kan ha negativa effekter, då rötterna på fleråriga växter kan ta skada. Då vildsvinsstammen är mycket tät i länet bör vildsvinen i möjligaste mån utestängas från betesmarkerna.

Områdets bevarandeåtgärder

Art- eller naturtypsspecifika åtgärder preciseras under respektive art och naturtyp.

Tabell 1: En generell sammanställning av bevarandeåtgärder omnämnda i den aktuella bevarandeplanen.

Bevarandeåtgärd	När	Var	Prioritet
Fortsatt hävd, främst genom bete	Årligen	Naturtyperna silikatgräsmarker (6270) och trädklädd betesmark (9070).	1
Röjning av igenväxning (inklusive forn- och kulturlämningar)	Årligen eller vid behov	Naturtypen silikatgräsmarker (6270) och trädklädd betesmark (9070).	1
Frihuggning av vidkroniga ädellövträd	Vid behov	Hela Natura 2000-området.	1
Skapa ett varierat trädskikt genom t.ex. plockhuggning	Vid behov	Hela Natura 2000-området.	1
Bekämpning av invasiva arter (träslag)	Vid behov	Hela Natura 2000-området.	2
Röjning av igenväxande gran	Vid behov	Hela Natura 2000-området.	2

Reglering av skydd och skötsel:

Skydd och skötsel är reglerat i naturreservatets skötselplan (Harsbo-Sverkersholms naturreservat, 2000) och beslut (fastställt 2000). Skötselplanen anger generellt åtgärder som gynnar eller bibehåller naturvärdena som Natura 2000-området syftar till att bevara.

Enligt 12 kap. 8 § MB (miljöbalken) är brukaren skyldig att ta hänsyn till natur- och kulturvärden vid all markanvändning i jordbruket. De allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. MB förtydligas i Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 1999:119) om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket. Enligt förordningen (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket får jordbruksmark tas ur produktion först efter anmälan till Länsstyrelsen, som då har möjlighet att förbjuda en ändrad markanvändning.

Naturtyperna silikatgräsmark (6270) och trädklädd betesmark (9070) kan skötas med medel från EU:s miljöstödd. Miljöstödsreglerna uppdateras vart femte år och kan i enstaka fall ha krav som står i motsättning till Natura 2000-kraven. Natura 2000-naturtyperna måste dock skötas i syfte att målen med Natura 2000-området uppnås. Detta är troligen inget problem i dagsläget (2018), men bör följas upp vid nya stödperioder och regeländringar. I Natura 2000-området Harsbo-Sverkersholm ingår nästan 50 % av marken i miljöersättningsansökan 2017 (45 % av naturtypen trädklädd betesmark och strax över 80 % av naturtypen silikatgräsmarker ingår i miljöersättningen).

Eftersom skogsbruksåtgärder är förbjudna enligt reservatsbeslutet så bör det inte bli aktuellt med samråd med Länsstyrelsen angående skogsbruksåtgärder inom Natura 2000-området. Eventuellt kan andra åtgärder, som anläggning för friluftsliv eller åtgärder vid anläggning kräva samråd om åtgärderna riskerar att skada utpekade naturvärden i Natura 2000.

För åtgärder (som påverkar naturmiljön negativt inom området) utanför eller i direkt anslutning till Harsbo-Sverkersholm, gäller inte naturreservatsföreskrifterna. Då träder Natura 2000-lagstiftningen in. Verksamheter som påverkar naturmiljön negativt inom Natura 2000-områden kräver samråd med Länsstyrelsen enligt 12 kap. 6 § MB. Vid samråd som rör skogsbruksåtgärder i skog kontaktas Skogsstyrelsen.

Länsstyrelsen Östergötland

Ingen ytterligare reglering av skydd och skötsel bedöms nödvändig för att uppnå bevarandemålen inom reservatsdelen. Skötselplanen för reservatet (fastställd 2000-10-27) anger generellt åtgärder som stämmer väl överens med bevarandemålen. En översyn av skötselplanen bör ske senast 2030. I samband med detta kan skötselplan och bevarandeplan med fördel slås samman, så att skötselplanen även innehåller de obligatoriska delarna för en bevarandeplan.

Markavvattning är åtgärder som utförs för att avvattna mark, för att sänka eller tappa ur ett vattenområde eller för att skydda mot vatten om åtgärderna syftar till att varaktigt öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål. Markavvattning kräver alltid tillstånd (11 kap. 13 § MB). I Östergötland är det dessutom förbjudet att avvattna mark vilket medför att man även behöver söka en dispens från det generella markavvattningsförbudet. Ansökan om dispens och tillstånd till markavvattning prövas i normalfallet av Länsstyrelsen.

Strandskyddets syfte är att bevara allmänhetens tillgänglighet samt växt- och djurlivet vid stränderna. Strandskyddet gäller vid hav, sjöar och vattendrag enligt 7 kap. 13 § i MB. Det generella strandskyddet omfattar land och vattenområden 100 meter från strandlinjen vid normalt vattenstånd. I Östergötland är strandskyddet utökat på vissa platser. Det är inte tillåtet att göra något som försämrar livsvillkoren för växter och djur eller begränsar allmänhetens tillträde till det strandskyddade området. Under vissa förutsättningar och i vissa fall kan dispens ges för en åtgärd som strider mot förbudet i strandskyddslagstiftningen.

Bevarandeplanen beskriver inte ingående områdets forn- och kulturlämningar, utan dessa ingår i skötselplanen för naturreservatet. Alla fornlämningar skyddas enligt kulturmiljölagen (1988:950). Enligt 2 kap. 6 § kulturmiljölagen är det förbjudet att utan tillstånd ”rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning”. Hänsyn till forn- och kulturlämningar ska därmed tas vid åtgärder som görs för att bevara naturvärdena kopplade till Natura 2000.

Bevarandeåtgärder:

För mer ingående och specifika bevarandeåtgärder se skötselplanen för Harsbo-Sverkersholms naturreservat. Nedan finns de övergripande åtgärderna som behövs i området.

Områdets hävdhistoria är vägledande för den fortsatta skötseln. För att betes- och ängsmarkernas naturvärden ska bevaras behöver markerna regelbundet vara välhävdade så att ingen skadlig förnaansamling bildas, eftersom det missgynnar småväxta arter och försvårar frögroning. Naturtyperna silikatgräsmarker och trädklädd betesmark sköts oftast med beteshävd.

Igenväxning behöver hållas efter kontinuerligt genom röjning. Igenväxning av gran är generellt ett betydande problem i naturtypen taiga (9010), men förekommer även i de andra två naturtyperna. Om igenväxning av gran blir ett betydande problem i de delar som domineras av andra trädslag, kan det åtgärdas med röjning av gran. Kulturhistoriska spår som exempelvis stenmurar och röjningsrösen ska också hållas öppna och fria från träd och buskar. Skadlig förnaansamling, igenväxning och antropogen näringstillförsel (inklusive tillskottsutfodring av betesdjur) får inte förekomma annat än i mycket begränsad utsträckning.

Det är värdefullt om hävden planeras så att Natura 2000-området i sin helhet har blommande växter under hela säsongen. Detta för att ha en kontinuerlig källa av nektar- och pollentillgång för markernas insektsfauna. Genom att till exempel ha betespåsläpp vid olika tidpunkter för olika fållor eller ha ett rotationsbete mellan fållor finns det alltid en del av området där floran kan få gå i blom och fröa av sig. Generellt sett så är alltid ett sent betespåsläpp att föredra eftersom det ökar nektar- och pollentillgången för bland annat fjärilsfaunan.

Länsstyrelsen Östergötland

Buskar av olika slag, främst blommande arter, är viktiga att spara, så länge som de inte täcker stora ytor och bildar stora snår eller täcker fornlämningar. Mindre snår ger skydd, bo- och födosöksplatser för många djur och underlättar för lövträd, bland annat ek, att gro och växa till sig utan att bli avbetad.

Mängden lämpliga hålträd bör om möjligt ökas såväl lokalt som på landskapsnivå. Gamla ihåliga träd, liksom högstubbar, lågor och större nedfallna grenar lämnas intakta. Grova träd med håligheter behöver stå ljusöppet. Grova träd som står skuggigt bör därför frihuggas. Undantaget är om det är andra jätteträd eller viktiga framtidsträd som står tätt inpå varandra. Yngre och medelålders ekar, lindar och lönnar bör väljas ut och skötas så att de i framtiden utvecklas till ihåliga jätteträd. För att de yngre träden ska kunna utvecklas rätt behöver de frihuggas så att de står ljusöppet och på så sätt blir spärrgreniga i formen. I delar av området står träden för tätt. Detta arbete bör ske kontinuerligt vid behov.

All stående död ved samt grövre trädgrenar och stammar som faller till marken ska lämnas kvar inom Natura 2000-området. Om de faller på ett ur brukningsmässigt dåligt ställe, på forn- och kulturlämningar, försvårar betesmjöjligheten för djuren eller på delar med artrik flora kan de flyttas till annan del av hagarna.

De delar av området som innehåller naturtypen taiga (9010) ska få utvecklas mot att bli en naturskog med målet att skapa naturskogsartad betad, lövrik barrskog med stor andel död ved. Att delar av området skulle påverkas av naturvårdsåtgärder i intilliggande naturtyper eller av naturligt förekommande omvälvande störningar är långsiktigt positivt och ska ses som en del i den fria utvecklingen. Igenväxning av gran är generellt ett problem i skogsnaturtyper som ej är grandominerade. Om igenväxning av gran blir ett betydande problem i de delar som dominerats av andra trädslag ska det åtgärdas genom till exempel röjning av gran.

En utav de viktigaste störningarna i naturtypen taiga (9010) är brand. Innan människan kontrollerade brandfrekvensen i landet brann taigan i Sverige med jämna mellanrum, i Östergötland brann skogen i genomsnitt med 20–50 års intervall. Därför ska naturtypen skötas med återkommande bränning som utgår utifrån områdets specifika geologiska och naturvårdsspecifika förutsättningar. Tyvärr är Natura 2000-området Harsbo-Sverkersholm olämpligt att sköta med naturvårdsbränning ur säkerhetssynpunkt eftersom det finns flera branta partier i området, samt närliggande hus och ädellövträd med höga naturvärden. Naturtypen ska därför inte brännas utan kan skötas med metoder som efterliknar effekterna av en naturvårdsbränning till exempel frihuggning/plockhuggning av yngre träd, nyskapande av död ved och bränning av mindre ytor.

De vedlevande leddjuren omfattade av bilaga 2 i art- och habitatdirektivet funna i området, ekoxe, läderbagge, och hålträdsklokryp är alla knutna till solexponerade hålträd av ädellöv. Arterna gynnas av betesdrift och plockhuggning eller motsvarande ingrepp som håller trädsiktet glest och luckigt, med god möjlighet att utveckla mulmträd och att föryngra sig. För att bibehålla ett strakt bestånd av dessa arter i området behöver det finnas gott om äldre ädellövträd (främst ek) både inom och utanför Natura 2000-området.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Bevarandestatus beskriver läget för naturtyperna och arterna i landet som helhet, medan *bevarandetillståndet* beskriver aktuellt läge inom Natura 2000-området. Dessa beskrivs närmare under respektive naturtyp och art längre fram i planen. Här redovisas en sammanställning av bevarandetillståndet inom området.

Tabell 2: Naturtypsareal och förekomst av Natura 2000-arter (ej fåglar) inom Natura 2000-området. Bevarandetillståndet för naturtyperna och arterna kan klassas som okänt, dåligt, otillfredsställande, tillfredsställande eller gynnsamt. *) = Prioriterad art eller naturtyp i EU:s Natura 2000-bevarandearbete. Prioriteringen kan skilja sig från prioriteringen i det specifika området.

Naturtyp/art	Hektar/Förekomst	Bevarandetillstånd	Sida
6270 – Silikatgräsmarker*	2,4	Tillfredställande	11
9010 – Taiga*	5,7	Tillfredställande	12
9070 – Trädklädd betesmark	28,2	Tillfredsställande	14
1083 – Ekoxe (<i>Lucanus cervus</i>)	X	Tillfredsställande	16
1084 – Läderbagge* (<i>Osmoderma eremita</i>)	X	Tillfredsställande	17
1936 – Hålträdklokryppare (<i>Anthrenochernes stellae</i>)	X	Tillfredsställande	20
Annan naturtyp	14,2		
Total areal	50,5		

Uppföljning

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs. Uppföljningen ska ske enligt de manualer för skyddade områden som har tagits fram av Naturvårdsverket samt Havs- och vattenmyndigheten. Mätbara mål, så kallade målindikatorer, ska registreras i databasen SkötselDOS. Dessa målindikatorer följs sedan upp. Målsättningen är att kunna se om de bevarandemål som satts upp i bevarandeplaner och skötselplaner uppfylls, att skötseln fungerar och att Natura 2000-naturtyperna och arterna har gynnsamt tillstånd.

Uppföljning av skötseln, som är en viktig del i bevarandemålen, kommer kontrolleras av Länsstyrelsen i samband med utförda åtgärder enligt skötselavtal och delvis via den ordinarie kontrollverksamheten för miljöersättningsåtaganden, men bör även följas upp för länets samtliga områden med hävdbehov genom regelbundna analyser för att se vilka områden som ingår i jordbruksblock med miljöersättning.

6270 – Silikatgräsmarker

Arealen 2,4 hektar är fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Naturtypen silikatgräsmarker består av öppna betesmarker med högst 30 % krontäckning av träd och buskar. Fältskiktet är artrikt och har ett stort inslag av hävdgynnade arter som trivs på kalkfattig och näringsfattig mark. Artrikedomen är uppkommen ur en lång period av hävd och naturtypen är beroende av en fortsatt beteshävd. Vegetationens sammansättning varierar beroende på underlag och geografisk belägenhet.

Silikatgräsmarkerna kan vara mycket örtrika och kan ibland hysa ovanliga växter. Örtrikedomen gör dem viktiga för många insekter, inte minst fjärilar och bin. Naturtypen kan uppträda i olika skepnader beroende på bland annat fuktighet och klimat.

Bevarandemål

Arealen av silikatgräsmarker (6270) i Natura 2000-området ska vara minst 2,4 hektar. Regelbunden hävd ska prägla naturtypen. Träd och buskar ska utgöra enstaka till måttligt inslag och mindre ytor med blottad mark är ett positivt inslag. Det ska finnas typiska och karaktäristiska kärlväxter (till exempel kattfot, solvända, ängsvädd, och gullviva) och insekter (till exempel dagfjärilar och dyngbaggar) och dessa ska förekomma i sådan omfattning att dessa kan fortleva långsiktigt i området. Artsammansättningen och näringstillgången ska vara naturlig.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Små jordbruksföretag slås ihop eller läggs ned och urbaniseringen fortsätter vilket gör att små eller svårbrukade marker som ofta hyser den största mångfalden tas ur bruk och växer eller planteras igen med skog. Eftersom gräsmarker minskar i utbredning har också flertalet av gräsmarksnaturtyperna och deras typiska arter en fortgående negativ utveckling. Ett stort antal typiska kärlväxter med höga naturvärden förekommer i silikatgräsmarkerna som historiskt troligen har brukats som slåtteräng. För naturtypen silikatgräsmarker (6270) är förekomstarealen i boreal region idag 126 000 hektar och bevarandestatusen är dålig. För att uppnå en gynnsam bevarandestatus i samma område har ArtDatabanken (2013) uppskattat att det behövs 380 000 hektar av naturtypen.

Naturtypen (6270) i Natura 2000-området hävdas genom bete och ingår till stor del i miljöersättningen (2017), det finns ett artrikt fältskikt i stora delar. Fältskiktets florans är huvudsakligen trivialiserad av tidigare ohävd, men hävdade partier med en typisk flora för ogödslade naturbetesmarker förekommer. Mindre ytor kan ha en något tät krontäckning eller begränsade ytor med igenväxningskaraktär. Bevarandetillståndet anses därför till stor del som tillfredställande.

9010 - Taiga

Arealen 5,7 hektar är fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Naturtypen förekommer främst i den boreala zonen på fuktiga näringsrika marker till torra och näringsfattiga. Trädskiktets krontäckningsgrad är normalt 30–100 % och utgörs av gran, tall, björk, asp, rönn och sälg, ibland även med inslag av andra inhemska arter. Naturtypen taiga innefattar även brandfält och stormfällningar som då kan innebära en lägre krontäckning. Naturtypen består av äldre naturskogsartade barrskogar samt naturliga successioner efter större störningar. Det kanske viktigaste elementet för naturtypen är den döda veden som hyser en lång rad vedlevande svampar och insekter, dessutom är veden födosöks- och boplatser för många fågelarter. Naturtypen delas vanligen in i flera olika undergrupper beroende på dominerande trädslag samt successionsstadier.

Naturtypen taiga återfinns i två delar av Harsbo-Sverkersholms Natura 2000-område (större del av skötselområde 1 och norra delen av skötselområde 3, skötselområdena kan hittas i karta på sida 24). Partiet av taiga i den norra delen av området (del i skötselområde 1) domineras av tall med inslag av ek, asp, björk och gran, och partiet i den södra delen (del i skötselområde 3) är en lövrik tallskog med gamla tallar, ekar, aspar, björkar.

Bevarandemål

Arealen av taiga (9010) ska vara minst 5,7 hektar i Natura 2000-området. Krontäckningen ska variera mellan tätare och glesare beskogad mark med ett olikåldrigt och flerskiktat trädskikt. Barrträd ska dominera naturtypen. Lövträd ska utgöra ett enstaka till måttligt inslag. Det ska finnas tämligen allmänt med grov och solbelyst död ved till exempel torrträd, hålträd, liggande stockar, halvdöda träd eller branddödade träd. Förekomsten av äldre träd ska vara måttlig till riklig och det ska finnas en förnygring av arterna nämna i beskrivningen.

Hela eller stora delar av naturtypen ska vara skogsbrandspåverkad, även andra omvälvande störningar så som insektsangrepp, stormfällning eller bete ska tillåtas påverka naturtypens dynamik och struktur. Andra småskaliga naturliga processer som trädens förnygring, åldrande och avdöende samt omkullfallna träd och luckbildning är positivt och ska förekomma inom området. Igenväxningsvegetation (till exempel gran) ska inte tillåtas dominera i fältskiktet. Typiska och karaktäristiska arter ska kunna fortleva långsiktigt i området och det ska finnas en art- och individrik förekomst av dessa arter inom insekter (till exempel skalbaggar), mossor (till exempel blåmossa), svampar (till exempel ostticka) och lavar.

Vad kan påverka negativt

Faktorer som kan påverka naturtypen negativt utöver de generella hotbilderna:

- Avverkning, röjning, gallring utgör hot genom att lämpliga strukturer förstörs eller borttages. Även åtgärder i intilliggande områden kan vara skadliga genom att de påverkar lokalklimatet i beståndet av intresse. Undantag kan finnas där åtgärden syftar till att utveckla något annat naturvärde.
- Produktionshöjande åtgärder i skogsbruket, exempelvis gödsling, markberedning, plantering och användandet av främmande trädslag.
- Brist på naturlig störning. Arter förekommer ofta bara i vissa stadier i skogens utveckling. Om den naturliga dynamiken uteblir kan det få som följd att de ingående arternas habitat försvinner. Detta gäller särskilt brand som verkar över stora ytor, men andra viktiga dynamiska processer är översvämning, vind, påverkan av däggdjur och angrepp av insekter och svamp.

Länsstyrelsen Östergötland

- Viltbetesskador. Onaturligt höga stammar av älg och annat hjortvilt som kan förhindra förnygring av vissa trädslag.
- Tät granförnygring.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Naturtypen (9010) förekommer i hela landet med tyngdpunkten av utbredningen i den boreala zonen. Marker som normalt brukas som produktionsskogar tillhör ofta naturtypen taiga och det är endast i de fjällnära regionerna som det finns kvar betydande områden med äldre skog i sena successionsstadier. Naturtypen taiga (9010) har en negativ utveckling eftersom skogsbruket i marker med höga naturvärden och fjällnära skog fortsätter, dessutom har intresset för biobränslen, skogsgödsling och skogsodling med främmande trädarter ökat under senare år. Samtidigt har hänsynen vid skogsavverkning ökat och arealen skyddad skog har utökats. År 2013 var förekomstarealen av taiga i den boreala regionen 1 330 000 hektar och för att naturtypen 9010 ska uppnå gynnsam bevarandestatus behövs det uppskattningsvis 3 500 000 hektar. Bevarandestatusen för naturtypen taiga (9010) är idag dålig i den boreala regionen och utvecklingen är övervägande negativ.

Bevarandetillstånd för naturtypen taiga i Harsbo-Sverkersholms Natura 2000-område anses som tillfredställande eftersom naturtypen består av gamla, ofta senvuxna, träd som hyser ett antal arter knutna till naturtypen, samt relativt riklig förekomst av död ved. Dock saknas en variation i trädskiktets ålder, vilket drar ned naturtypens bevarandetillstånd.

9070 - Trädklädd betesmark

Arealen 28,2 hektar är fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Trädklädda betesmarker är en naturtyp som kan delas in i två undergrupper; hagmarker med ett glest trädskikt av främst ek eller björk, samt skogsbete (betad skog) där barrträd ofta är dominerande. Gemensamt för dem är en lång trädkontinuitet och att marken har nyttjats till bete. De trädklädda hagmarkerna kan även ha en historia av slåtterhävd. De trädklädda betesmarkerna i Harsbo-Sverkersholm tillhör båda undergrupperna i naturtypen, hagmarker och betad skog.

Det är viktigt att trädkontinuiteten inte bryts eller att beteshävden upphör. Krontäckningen ska för naturtypen generellt ligga över 30 %, men i skogsbeten och betade lundmiljöer är den ofta högre. Till trädklädda betesmarker är en mängd arter från olika organismgrupper knutna, främst hävdgynnade kärlväxter, svampar, lavar och insekter. Vidkroniga träd är hemvist för flera karaktärsarter av främst insekter, lavar, och mossor som måste ha ljus och värme. Fältskiktet behöver också ljus för att inte gräsvålen ska luckras upp och karaktärsarterna utkonkurreras av skuggtåliga arter. Även grov död ved, främst i form av torrträd och hålträd, men även enskilda lågor i olika nedbrytningsstadier är värdefulla substrat för vedlevande insekter och epifyter. I de fall betad skog finns på kalkmark har den ofta en rik marksvampflora som är hävdgynnad. I naturtypen finns vanligen blommande buskar till exempel hagtorn, slån och nypon som är en viktig miljö för många fjärilar och andra insekter.

Länsstyrelsen Östergötland

I Harsbo-Sverkerholms Natura 2000-område återfinns naturtypen i större del av områden, och utgörs både av undertypen hagmark och skogsbete. I den norra delen av området på Harsbo-sidan finns ett parti med mycket grova och gamla ekar, vilka hyser värdefull lavflora och insektsflora, samt partier med 100-årig blandlövsskog (skötselområde 1 och 2). Runt Sverkerbos gamla tomt (skötselområde 6) är det en trädklädd betesmark med parklikande karaktär med högvuxna gamla håliga lindar och ekar, samt yngre askar, lönnar och klibbalar. Resterande ytor av naturtypen är hagmarker med mestadels jämngröv likåldrig (100-årig) ek (skötselområde 4), vilka har problem med uppkommande sly. Enstaka mycket gamla grova ekar med värdefull lavflora och insektsfauna förekommer i markerna.

Bevarandemål

Arealen av trädklädda betesmarker (9070) ska totalt vara minst 28,2 hektar i Natura 2000-området Harsbo-Sverkersholm. Det ska finnas ett individ- och artrikt bestånd av typiska och karakteristiska kärlväxter (till exempel ängsvädd, blåsuga och darrgräs) och lavar.

Krontäckningen i hagmarken ska variera mellan glest till halvsluten, skogsbetet kan ha en mera sluten krontäckning. Trädskiktet ska vara olikåldrigt och flerskiktat samt att ädellövträd ska dominera naturtypen. Andra viktiga träddarter som tillsammans ska utgöra ett måttligt till påtagligt inslag i betesmarken är tall, björk, asp, vildapel, rönn, sälg och al. Det ska finnas tämligen allmän förekomst av grov och solbelyst död ved till exempel torrträd, hålträd, liggande stockar, även enstaka rishögar är positivt och kan sparas. Det ska även finnas ett artrikt buskskikt med minst ett måttligt inslag av hassel och rosenväxter. Förekomsten av äldre träd och buskar ska vara allmän till riklig och det ska finnas en förnygring av ovan nämnda arter. Artsammansättningen ska vara naturlig.

Skadlig förnaansamling, igenväxning och antropogen näringstillförsel (inklusive tillskottsutfodring av betesdjur) får inte förekomma annat än i mycket begränsad utsträckning.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Små jordbruksföretag slås ihop eller läggs ned och urbaniseringen fortsätter vilket gör att små eller svårbrukade marker som ofta hyser den största mångfalden tas ur bruk och växer eller planteras igen med skog. Eftersom gräsmarker minskar i utbredning har också flertalet av gräsmarksnaturtyperna och deras typiska arter en fortgående negativ utveckling. För naturtypen trädklädd betesmark (9070) är förekomstarealen i boreal region idag 67 600 hektar och bevarandestatusen är dålig. För att uppnå en gynnsam bevarandestatus i samma region har ArtDatabanken (2013) uppskattat att det behövs minst 300 000 hektar av naturtypen.

Naturtypen (9070) i Natura 2000-området hävdas genom bete av får, och nästan 50 % av naturtypen ingår i miljöersättningen (2017). Trädskiktet består av likåldrig (100-årig) jämngröv ek med inslag av tall, asp, sälg, lind. Enstaka mycket gamla grova ekar med värdefull lavflora och insektsfauna förekommer i markerna, samt platser med relativt riklig förekomst av död ved. En variation i trädskiktets ålder saknas, vilket drar ned naturtypens bevarandetillstånd. Sedan bildandet av reservatet har ett antal restaureringar av trädskiktet utförts, vilket har medfört en del problem med uppkommande sly. Bevarandetillståndet anses därför som tillfredställande på grund av den bristande variationen i trädskiktets ålder och igenväxningen av sly.

1083 - Ekoxe, *Lucanus cervus*

Artens förekomst är fastställd i regeringsbeslutet

Beskrivning

Ekoxen är Europas största skalbagge. Välutvecklade hanar är omöjliga att förväxla med någon annan art på grund av de förgrenade, flera centimeter långa käkarna. Kroppslängden (inklusive käkarna) kan hos hanen bli cirka 8 centimeter, medan honan, som har betydligt mindre käkar ofta är cirka 4 centimeter lång. Ekoxen är värmekrävande och förekommer ofta i ekbestånd i sydsluttningar, företrädesvis i gles ädellövskog eller ekhagar. Arten gynnas av betesdrift, slåtter och plockhuggning eller motsvarande ingrepp som håller trädskiktet glest och luckigt. Rätt typ av hävd ger goda möjligheter för ljuskrävande träd som ek att utvecklas och föryngra sig.

Larven lever på döda rötter av främst ek, men har även hittats på bok, björk, lönn och hassel. Larverna ligger ofta i jorden och gnager på döda rotdelar även på levande träd. Larver har även påträffats under liggande ekstockar och i de underjordiska delarna av gamla stubbar. Larvutvecklingen tar i normalfallet fem till sex år. Förpuppningen sker på hösten i en hönsäggstor kokong. De fullbildade skalbagarna kläcks i mitten av juni och flyger från början av juni till slutet av augusti. Hannarna är tämligen kortlivade, medan honorna ibland kan påträffas en bit in på hösten. Ekoxen är skymnings- och nattaktiv och de vuxna skalbagarna livnär sig på sav och kan samlas i stort antal kring savflöden.

Ekoxen är stor och tung, men flyger tämligen väl. Arten uppskattas utan större problem kunna flyga en kilometer genom för arten ogästvänlig terräng. Enstaka exemplar har konstaterats flyga två kilometer.

Bevarandemål

För att det ska finnas goda förutsättningar för ekoxen behöver bevarandemålen för naturtypen trädklädda betesmarker (9070) samt näringsrik ekskog (9160) uppnås. Även utanför Natura 2000-området behövs en god tillgång på lämpliga livsmiljöer (vanligen döda ekrötter i solexponerade miljöer) inom spridningsavstånd (upp till två kilometer) för ekoxen.

Bevarandeåtgärder

För att bibehålla ett strakt bestånd av ekoxe inom Natura 2000-området behöver det finnas gott om äldre ädellövträd (främst ek) inom och utanför Natura 2000-området. Att genomföra åtgärderna för naturtypen 9070 skapas attraktiva solbelysta ädellövsmiljöer för ekoxen. Åtgärder ska vid behov utföras både inom och i närområdet till Natura 2000-området, då det är mycket positivt för arten att skapa solbelysta ädellövsmiljöer. Exempelvis gynnas ekoxen av frihuggning av äldre vidkroniga ekar eller beteshävd i hagmarker.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Arten är påträffad från Skåne upp till Mälardalen i Uppland. Tyngdpunkten för artens utbredning ligger i sydöstra Sverige från Blekinge till Östergötland inklusive Öland, men arten finns även kvar på några lokaler i Skåne och i Västsvetige. Den långa larvutvecklingen gör att arten på lokaler med individsvaga populationer inte påträffas varje år. Närmast påträffad i Danmark, där den är rödlistad som försvunnen. Arten har troligen under lång tid missgynnas av igenväxning av glesa bestånd med gamla ädellövträd, samt av att minskad tillgång på död, grov ved i skogslandskapet.

Arten är idag inte rödlistad utan klassad som livskraftig (LC) men eftersom att artens livsmiljö fortsätter att försämrats är bevarandestatusen trots detta otillfredsställande. Dagens Sverigepopulation förekommer uppskattningsvis i 2 700 till 5 300 stycken trädstammar/stubbar. För att uppnå gynnsam bevarandestatus behöver arten bebo uppskattningsvis 5 300 stycken träd i hela landet.

Bevarandetillståndet för ekoxen i Harsbo-Sverkersholm får anses som helt eller delvis tillfredsställande eftersom det finns solbelysta ädellövsmiljöer i området, samt spridningsmöjligheter till närliggande ansamlingar av ädellövträd. En variation i trädsiktets ålder saknas, vilket drar ned artens bevarandetillstånd. Det finns ett fåtal mycket gamla träd, samt ett skikt med yngre och medelgamla (upp till 100 åriga) träd, vilket kan skapa åldersklapp i trädsiktet som i sin tur kan skapa bristande kontinuitet och försämrat tillstånd i framtiden. Död ved förekommer i området, och de senaste 10 åren har även röjning och veteraniseringsprojekt gjorts i området. Två faktorer som skulle kunna bidra till ett försämrat tillstånd i framtiden är att omgivande ädellövträdsmarker växer igen eller att rekryteringen av nya vidkroniga ekar i Natura 2000-området minskar. Området har potential att utvecklas till mer gynnsamt om ett större trädbestånd av ädellövträd i öppna miljöer av varierande klasser av hål och mulm tillgodoses.

1084 - Läderbagge, *Osmoderma eremita*

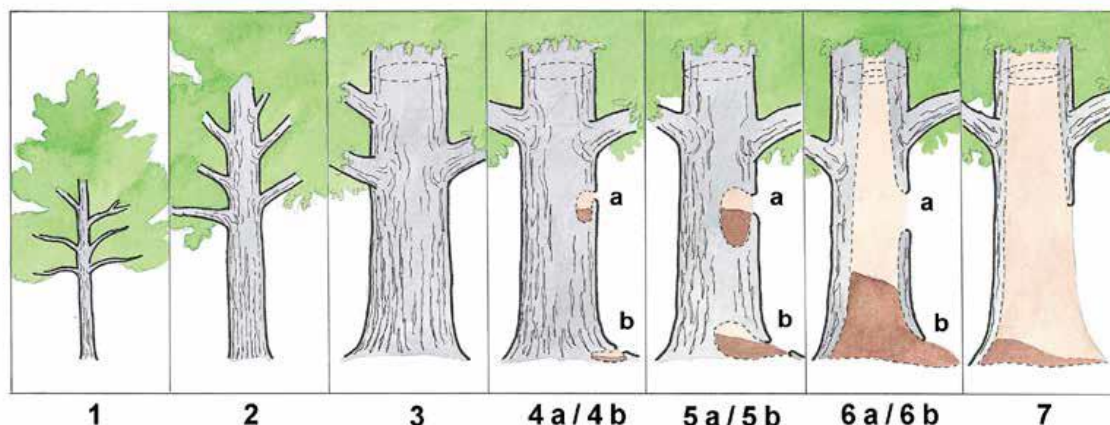
Artens förekomst är fastställd i regeringsbeslutet

Beskrivning

Läderbaggen är knuten till äldre ihåliga lövträd. I Sverige förekommer den främst i ek, men även i ask, lind, bok, klibbal och andra träd som blir ihåliga. God solexponering påverkar mikroklimatet inne i hålträden positivt. Läderbaggen föredrar träd som står fristående eller halvöppet och det är sällan man ser arten i helt slutna bestånd.

Larven lever inne i stamhåligheternas mulm, där de gnager på den omgivande fastare (brunnrötade) döda veden. Läderbaggen lever därför nästan uteslutande i träd som är över 200 år gamla d.v.s. klass 4 och uppåt (se figur 1 för klassindelning). Troligen är klass 5 till 6 viktigast för arten eftersom träden då innehåller mest mulm. Arten kan stanna mycket länge i samma träd, vilket gör att stora mängder av de karaktäristiska exkrementerna efter hand ansamlas inuti träden. Larven lever och utvecklas inuti trädet under tre till fyra år. Den vuxna skalbaggen kläcks i juli månad och lever sedan i två till fem veckor i och på trädet, för att fortplanta sig och sedan dö. Läderbaggen blir upp till tre centimeter stor, är vackert brunglänsande och har en doft som påminner om aprikos. Arten är idag sällsynt i hela Europa. I Sverige har den sina starkare fästen i Östergötland, östra Småland och Blekinge. Den har mycket höga krav på sin livsmiljö och är därför en viktig indikator på värdefull natur - finns läderbaggen finns också en mängd andra hotade insekter, lavar och svampar.

Arten gynnas av betesdrift och plockhuggning eller motsvarande ingrepp som håller trädsiktet gles och luckigt, med god möjlighet för ljuskrävande träd som ek att utveckla mulmträd och att föryngra sig. Det har visat sig att läderbaggen kan leva kvar i många år efter det att en lokal blivit för liten och träden för få för att garantera artens långsiktiga överlevnad.

Figur 1: Stadielinde av hålträd enligt Jansson och Antonsson (1995). Varje klass motsvarar 50-100 år och stadium tre representerar ett träd som är cirka 100-200 år.

Läderbaggen har begränsad spridningsbenägenhet och de flesta individer stannar under hela sin livstid i det träd där de kläckts. Endast 15 % av individerna lämnar trädet där de kläcktes i och flertalet sprider sig då till träd inom 50 till 100 meter. Den längsta kända förflyttningen av läderbaggen är 500 meter, modellberäkningar uppskattar att cirka 5 % borde kunna sprida sig längre än 300 meter och mindre än 1 % längre än 1 kilometer. Om det är långa avstånd mellan lämpliga hålträd får isoleringseffekten stor betydelse för artens förekomstsmönster. För läderbaggens långsiktiga överlevnad i Natura 2000-området Harsbo-Sverkersholm har angränsande delområden inom, samt områden utanför själva Natura 2000-området mycket stor betydelse.

Sammanfattningsvis kan sägas att läderbaggen är en dokumenterat god signalart (lätt att känna igen och finna) för ihålliga ädellövträd med en hög artrikedom.

Bevarandemål

För att det ska finnas goda förutsättningar för läderbaggen inom Natura 2000-området Harsbo-Sverkersholm behöver det finnas minst 20 mulmträd i klass 5 till 6, samt 160 hålträd inom lämpligt spridningsavstånd (högst 300 meter mellan hålträden) på en areal av minst 57 hektar.

Målet är att livsmiljön ska utgöras av trädklädd betesmark (9070) eller motsvarande miljö där krontäckningen ska variera mellan glest till halvsluten. Trädsiktet behöver vara olikåldrigt och flerskiktat samt domineras av ädellöv, främst ek. Det ska finnas tämligen allmänt med grov och solbelyst död ved till exempel torrträd, hålträd, mulmträd. Redan gamla träd och död ved ska stå kvar, förekomsten av äldre träd (hålträd) ska utgöra ett måttligt inslag.

Vad kan påverka negativt

Faktorer som kan påverka arten negativt utöver den generella hotbilden för områdets hävdberoende marker:

- Exploatering i eller i närheten av skalbaggaras förekomstlokaler försvårar läderbaggens möjligheter att sprida sig i landskapet. De påverkas främst av dofter, sikthinder och upphörd hävd.

Bevarandeåtgärder

Åtgärderna som behövs utöver generella bevarandeåtgärder:

Läderbaggen ingår i art- och habitatdirektivets bilaga 2 och vilt levande exemplar av arten läderbagge är fredade enligt stycke 1 - 4, 4 § Artskyddsförordningen (2007:845). Detta innebär att det är förbjudet att avsiktligt störa, skada, fånga eller döda arten, eller avsiktligt förstöra eller skada bo- och viloplatsen samt att samla in ägg. Det innebär alltså att flertalet av alla hålträd inom spridningsavstånd även utanför Natura 2000-området redan idag är skyddade.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Läderbaggen förekommer från Skåne till Uppland och Västmanland. Sverige härbärgerar en avsevärd del av den samlade västeuropeiska populationen. De flesta fyndplatserna ligger i sydöstra Sverige. Arten är påträffad på cirka 430 lokaler (platser) under sen tid, men på många av dessa är populationerna mycket individfattiga och arten finns bara kvar i ett eller ett par träd. Ungefär 1/3 av dessa lokaler är det endast exkrementer och rester av djur påträffade.

Antalet grova exponerade hålträd, ofta i gamla naturbetesmarker, parker och alléer, har minskat kontinuerligt. På många platser finns ett hundraårigt glapp i åldersfördelningen av lämpliga träd, vilket gör att framtiden kan te sig ganska dystert för arten. Utan biotopvårdande åtgärder kommer många av de mindre populationerna med all sannolikhet att försvinna.

Målsättningen för åtgärdsprogrammet för läderbagge är livskraftiga populationer med god konnektivitet (fria spridningsvägar/"gröna korridorer"), spridda över artens naturliga utbredningsområde. Detta innebär att arten bör bebo minst 500 träd i kontinental region och minst 2 000 träd i boreal region för en gynnsam bevarandestatus.

Natura 2000-området Harsbo-Sverkersholm innehåller på vissa ställen ett antal mycket gamla hålträd (klasserna 5-7), med värdefull lavflora och insektsfauna, samt en del träd i klasserna 3-4. Området kan komma att lyckas med att ha minst 20 hålträd av god kvalitet (mulmträd med klass fem till sex) inom de närmsta 50 till 100 åren, då det finns en del medelgamla ädellövträd i området som kan utvecklas om de får möjlighet. Majoriteten av de äldsta och mest lämpade träden är i dagsläget få och ligger på Harsbo-sidan av området (norra sidan av sjön Ken). De yngre träden som ska ta över när de gamla blir obrukliga för läderbaggen är relativt få, men ändå i ett antal som kan få arten att överleva i området under en tid. Däremot hyser Natura 2000-området med omgivande marker inom spridningsavstånd inte tillräckligt många hålträd (minst 160 stycken klass 4-7) för att bevara långsiktigt livskraftiga bestånd av de känsligaste vedlevande insekterna. Delarna med hålträd i olika klasser ligger relativt nära varandra i Natura 2000-området, vilket underlättar läderbaggens spridning till nya lämpliga träd och därmed också dess överlevnad. Det har även skett röjning och veteranisering i området, vilket gynnar läderbaggens fortlevnad i området.

Bevarandetillståndet för läderbaggen får därför anses som helt eller delvis tillfredställande i Natura 2000-området Harsbo-Sverkersholm eftersom det finns relativt riklig förekomst av död ved och tillgång av lämpliga hålträd inom området, samt träd som kan ersätta dessa. Antalet yngre träd är dock relativt få, vilket kan bli ett hot för ett livskraftigt bestånd av arten på lång sikt. Området har dock potential att utvecklas till mer gynnsamt om ett större trädbestånd av ädellövträd i öppna miljöer av varierande klasser av håll och mulm tillgodoses.

1936 - Hålträdisklokrypare, *Anthrenochernes stellae*

Artens förekomst är fastställd i regeringsbeslut.

Beskrivning

Hålträdisklokrypare är funnen i flera olika typer av gammal lövskog med lång kontinuitet av hålträd. Lämpliga biotoper är slutna naturskogar, skogsliknande parker och ädellövträdsdominerade hagmarker. Hålträdisklokrypare förekommer i gamla ihåliga levande lövträd, högstubbar, lågor och större nedfallna grenar. Arten lever bland mulm i stam- och grenhåligheter i bok, lind, ek och asp, vanligen i anslutning till djurbon (fåglar, getingar, bin, myror). Arten förekommer i hålträd med varierande solexponering, d.v.s. arten tycks även överleva i hålträd som står relativt skuggigt. De flesta lokalerna hyser ett anmärkningsvärt stort antal andra rödlistade arter, vilket tyder på att hålträdisklokryparen har strikta miljökrav och ett högt signalvärde.

Arten sprider sig mellan olika träd genom att haka fast med klorna i olika insektsarters ben. Spridningsförmågan är beroende av transportörens och maximalt spridningsavstånd är uppskattat till cirka 500 meter.

Bevarandemål

För att det ska finnas goda förutsättningar för hålträdisklokryparen inom Harsbo-Sverkersholm behöver bevarandemålen för den prioriterade signalarten läderbaggen uppnås.

Bevarandestatus och bevarandetillstånd

Arten har en sydöstlig utbredning i Sverige. I Sverige är den funnen från Skåne till södra Gästrikland med tyngdpunkt på Östergötland. Tillgången på grova hålträd (främst ek och andra ädellövträd) i öppna/halvslutna betesmarker har minskat och dagens populationer är mindre och mer isolerade. En minskning av populationen pågår eller förväntas ske och arten är idag rödlistad som nära hotad (NT). Minskningen avser kvalitén på artens habitat. Dagens Sverigepopulation förekommer uppskattningsvis i 450–950 stycken trädstammar. För att uppnå gynnsam bevarandestatus behöver arten bebo uppskattningsvis 1650 stycken träd i hela landet.

Bevarandetillståndet för hålträdiskryparen får precis som för läderbaggen anses som helt eller delvis tillfredställande i Natura 2000-området Harsbo-Sverkersholm eftersom det finns tillgång av lämpliga hålträd inom området, samt träd som kan ersätta dessa. Antalet yngre träd är dock relativt få, vilket kan bli ett hot för ett livskraftigt bestånd av arten på lång sikt. Området har dock potential att utvecklas till mer gynnsamt om ett större trädbestånd av ädellövträd i öppna miljöer av varierande klasser av hål och mulm tillgodoses.

Kartor

Kartor som visar områdets läge, yttergränser, naturtypernas utbredning, kända forn- och kulturlämningar, samt äldre ekonomiska kartor finns sist i planen.

Dokumentation

Webbsidor/databaser:

Artportalen, <https://www.artportalen.se>, (2018-06-11).

Länsstyrelsen Östergötland, <http://www.lansstyrelsen.se/ostergotland>, (2018-06-11).

Naturvårdsverket, <http://www.naturvardsverket.se/>, (2018-06-11).

Skyddad natur, <http://skyddadnatur.naturvardsverket.se/>, (2018-06-11).

Skogsstyrelsen, <https://skogskartan.skogsstyrelsen.se/skogskartan/>, (2018-06-11).

Ängs- och betesmarksinventeringen (TUVA), <http://www.jordbruksverket.se/>, (2018-06-11).

Riksantikvarieämbetets fornminnesregister, <http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>, (2018-06-11).

Dokument:

Naturvårdsverkets vägledningsdokument för habitat och ArtDatabankens vägledningar för arter.

Wenche Eide (red.), Arter och naturtyper i habitatdirektivet - bevarandestatus i Sverige 2013, ArtDatabanken SLU, Uppsala, 2014.

Bevarandeplan för Harsbo-Sverkersholm Natura 2000-område, fastställd 2005.

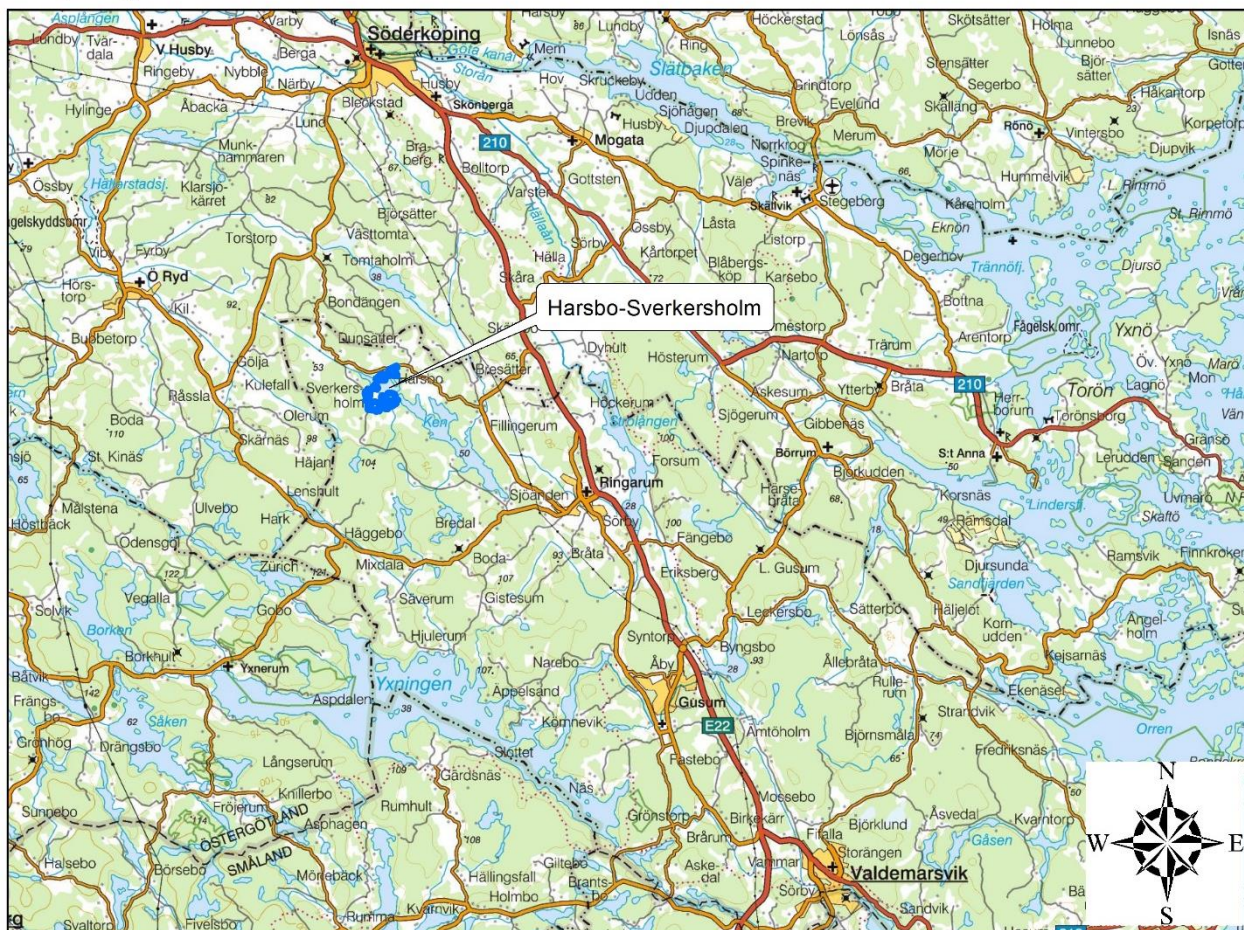
Skötselplan för Harsbo-Sverkersholms naturreservat, fastställd 2000.

Beslut om bildande av Harsbo-Sverkersholms naturreservat, 2000-10-27.

Bilagor:

Bilaga 1. Rödlisterade arter rapporterade i Artportalen 1992–2018.

Topografisk karta

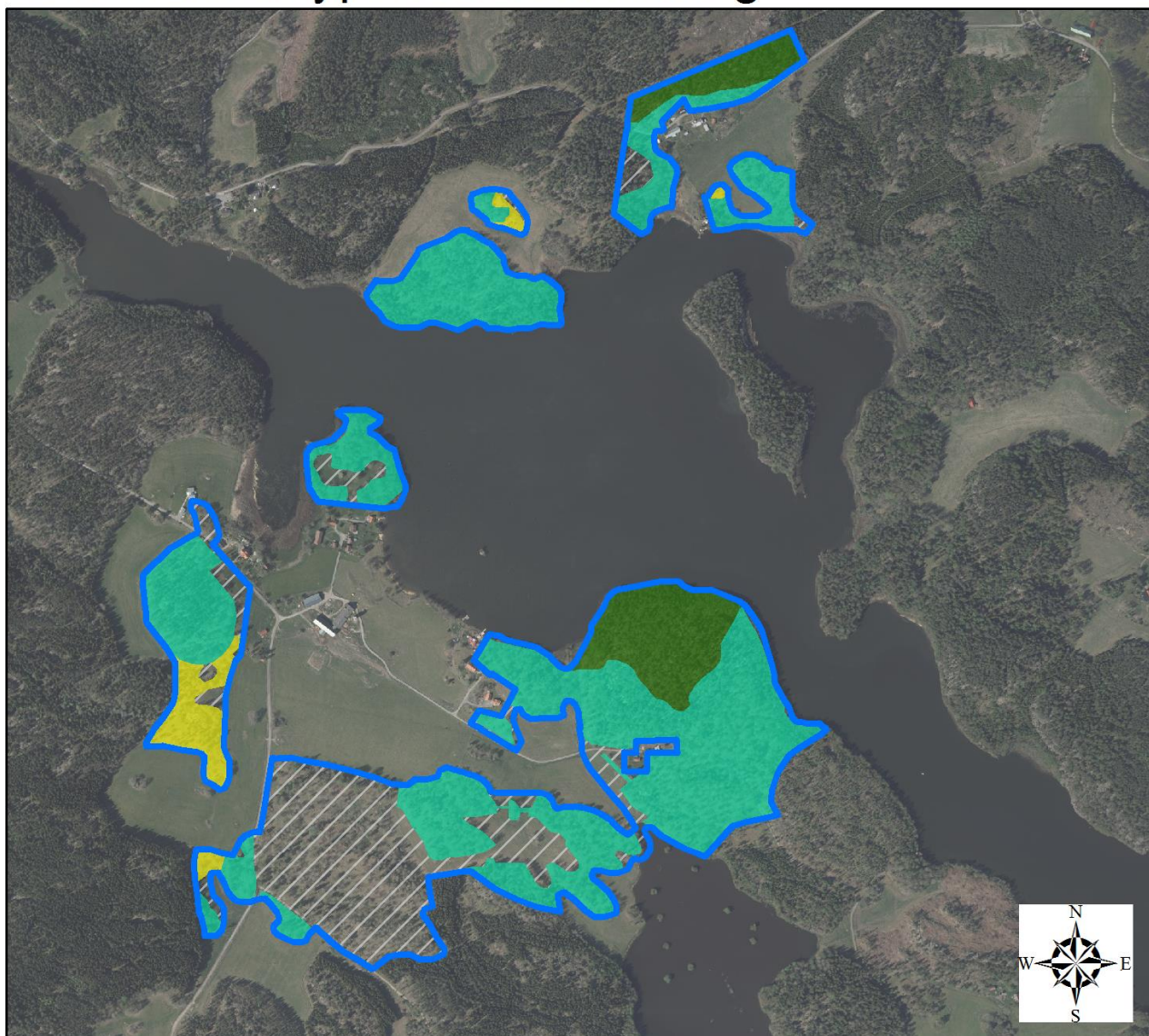
©Naturvårdsverket och ©Latmåteriets Geodatasamverknig

0 2 4 8 12 16
Kilometer

 Natura 2000-området

Översiktskartan visar att Harsbo-Sverkersholm ligger söder om Söderköping och nordväst om Valdemarsvik, i nordöstra hörnet av Valdemarsviks kommun.

Natura 2000-områdets avgränsningar och N2000-naturtypernas utbredning

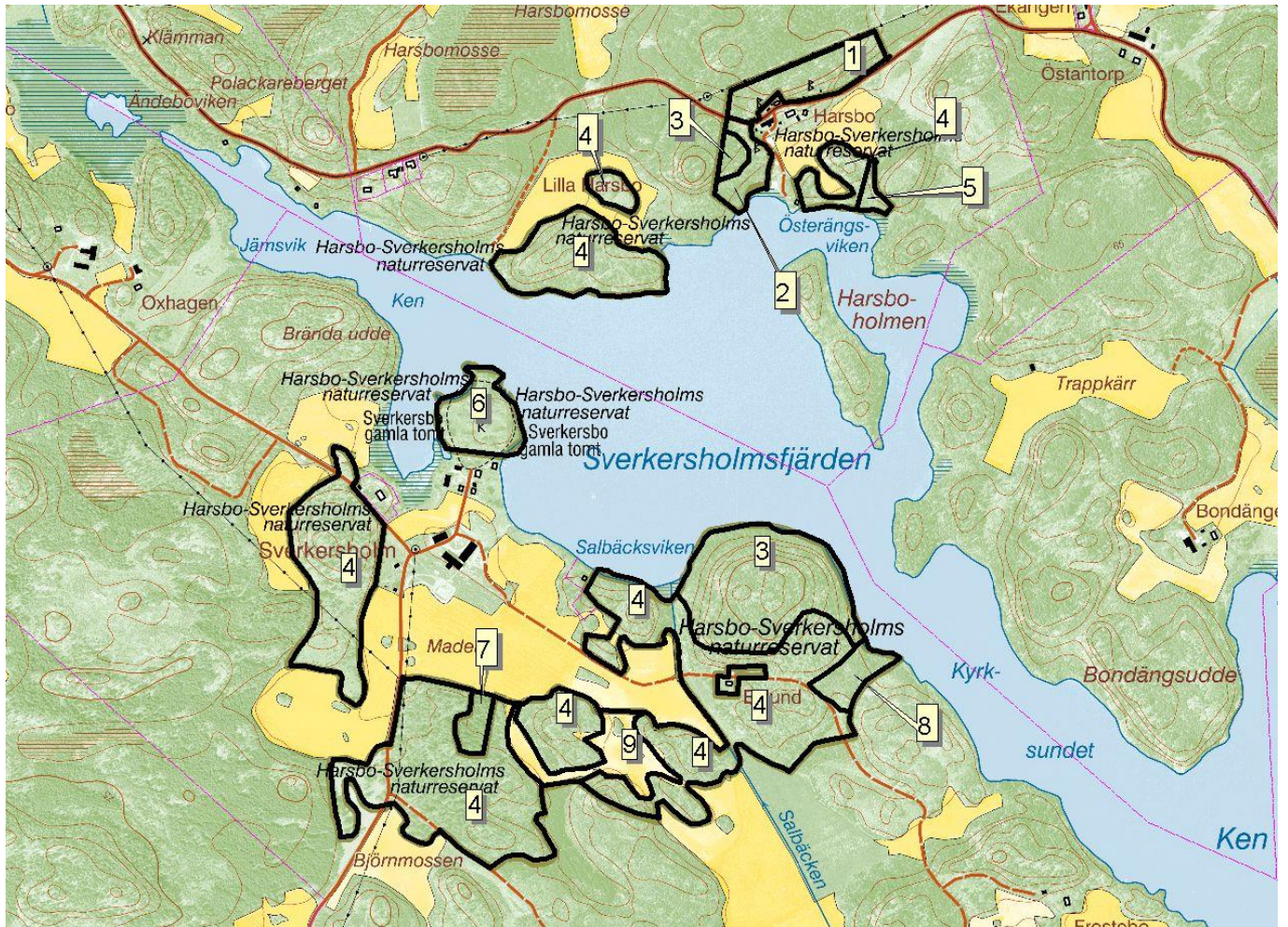

©Naturvårdsverket och ©Lantmäteriet Geodatasamverkan

0 120 240 480 720 960
Meter

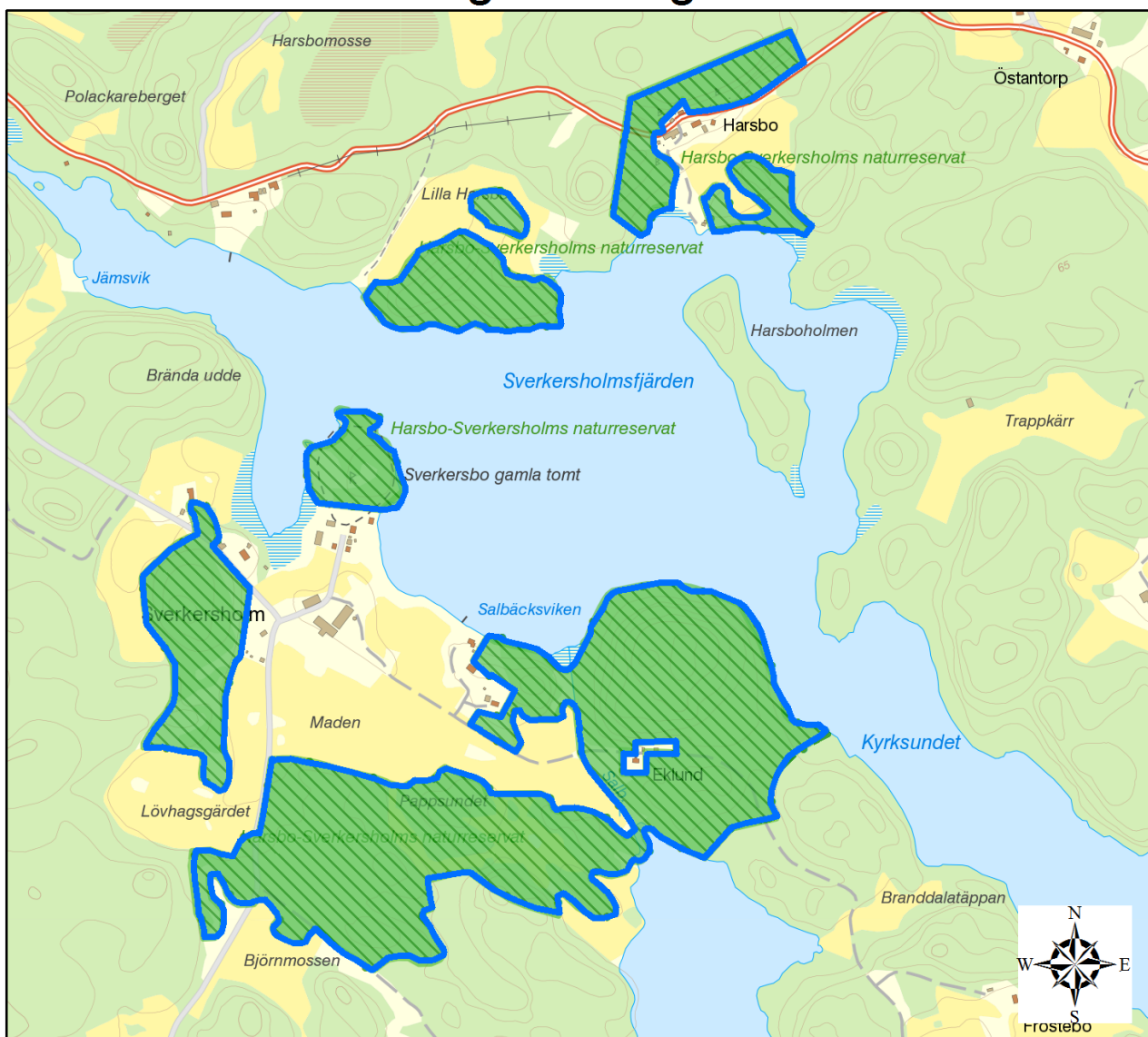
- Natura 2000-område
- Annan naturtyp
- 6270 Silikatgräsmarker 2,4 ha
- 9010 Taiga 5,7 ha
- 9070 Trädklädd betesmark 28,2 ha

Flygfotot visar naturtypernas utbredning i området.

Karta över Natura 2000-området Harsbo-Sverkersholms skötselområden från områdets skötselplan.

Natura 2000-områdets avgränsningar och Naturreservatets avgränsningar

©Naturvårdsverket och ©Lantmäteriet Geodatasamverkan

0 125 250 500 750 1 000
Meter

 Natura 2000-område
 Naturreservat

Natura 2000-området ligger helt inom naturreservatet Harsbo-Sverkersholm.

Natura 2000-områdets avgränsningar och Naturreservatets avgränsningar

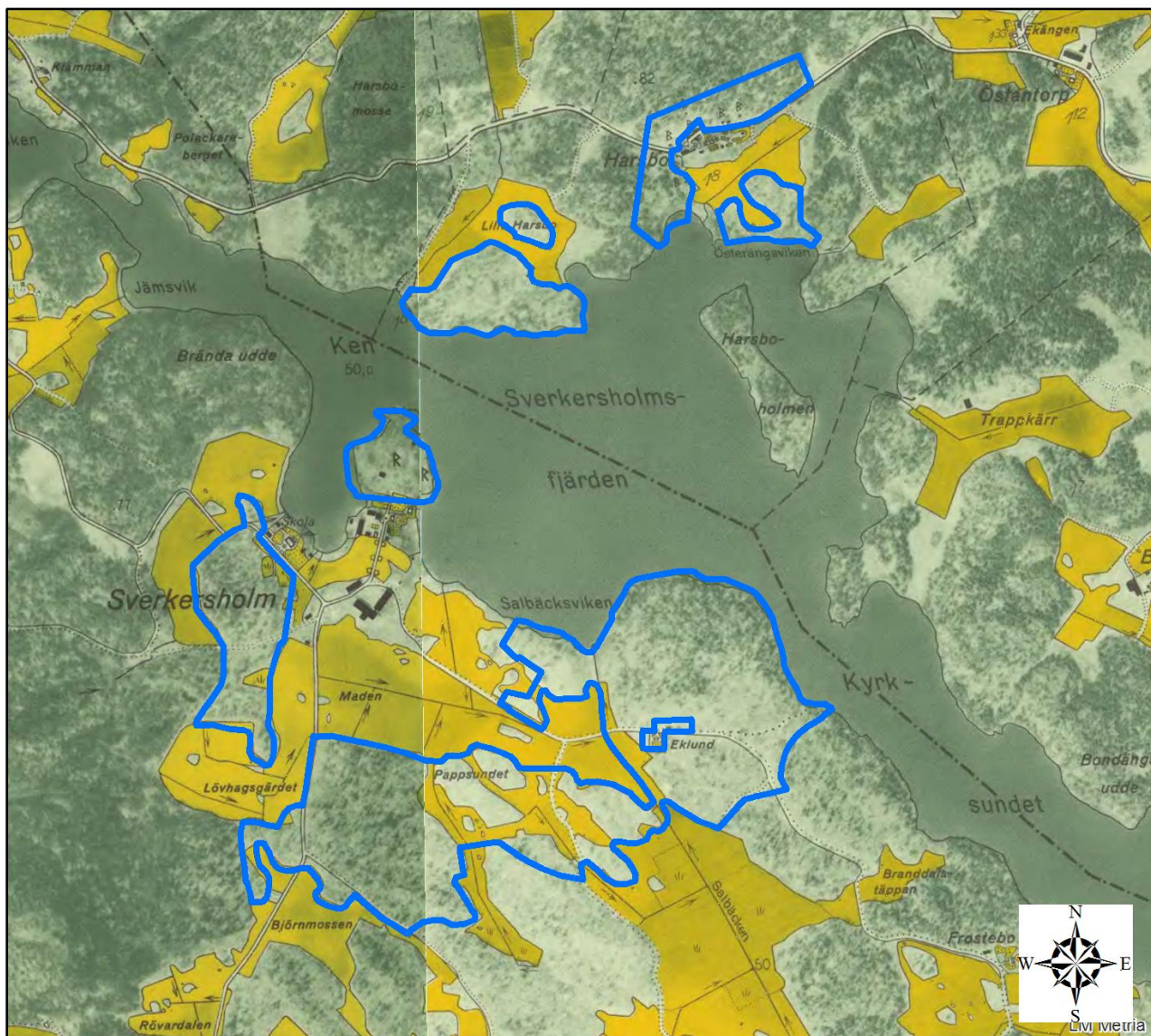
©Naturvårdsverket och ©Lantmäteriet Geodatasamverkan

0 130 260 520 780 1 040
Meter

- Natura 2000-område
- RAÄ Fornlämningar (FMIS) punkt
- RAÄ Fornlämningar (FMIS) yta

I Harsbo-Sverkersholm finns två kända forn- och kulturlämningar, varav en är Sverkersholms gamla tomt (Ringarum 39:1).

Ekonomisk karta från 30- och 40-talet

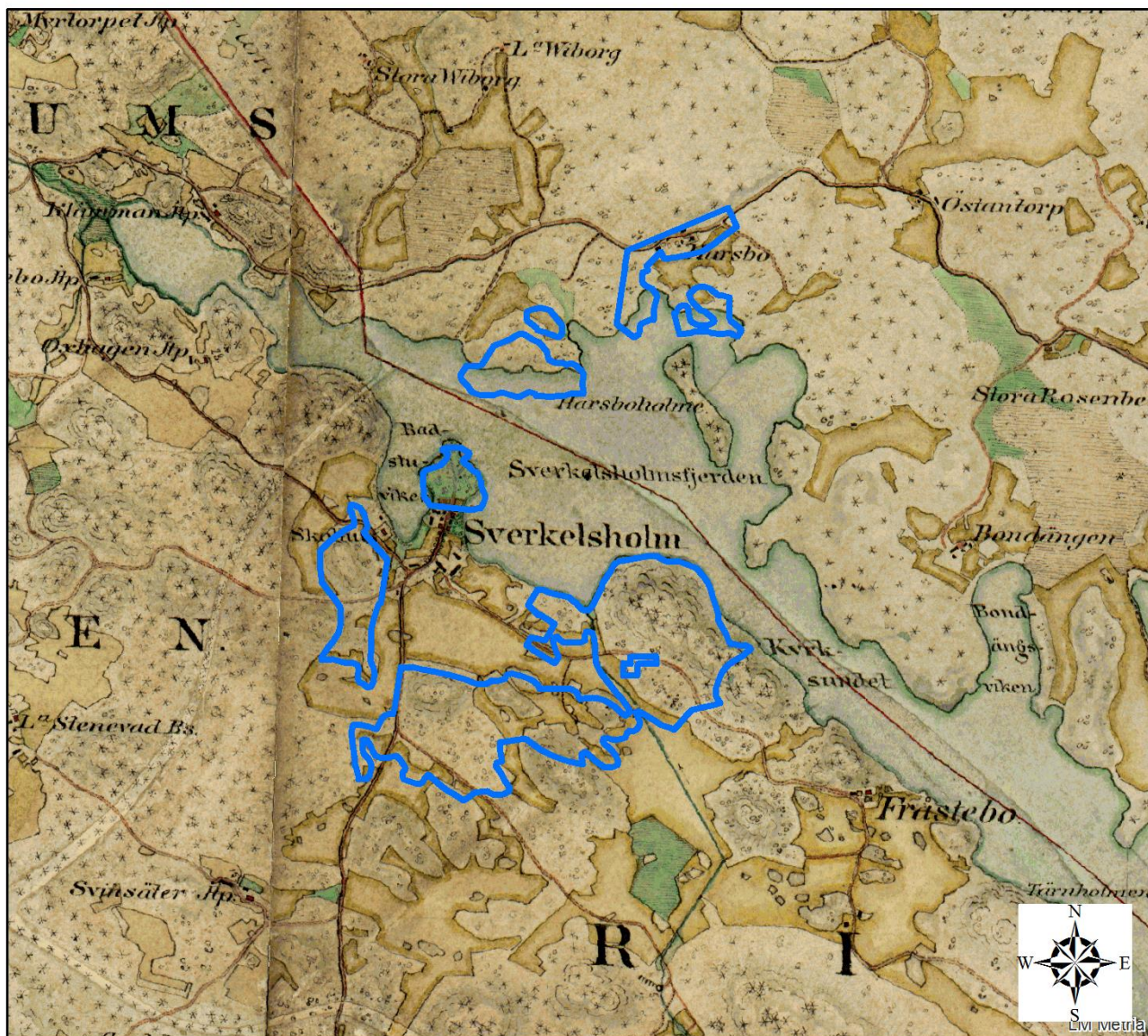
©Naturvårdsverket och ©Lantmäteriet Geodatasamverkan

0 130 260 520 780 1 040
Meter

 Natura 2000-område

Den ekonomiska kartan från 30- och 40-talet visar att en mindre del av området tidigare brukats som åkermark, samt att området varit något mer öppet än vad det är idag.

Häradskarta

©Naturvårdsverket och ©Lantmäteriet Geodatasamverkan

0 195 390 780 1 170 1 560
Meter

 Natura 2000-område

Häradskartan, från slutet av 1800-talet, visar att stora ytor av området har varit utmark med främst lövträd, samt små ytor med åkermark och trädklädd ängsmark. Natura 2000-markeringen är något förskjutet nedåt (söderut) på kartan.

Gul mark är åker, grön är slätteräng, vit är utmark (skog och hagmark) och blågrön är vatten. Små stjärnor visar var marken är barrträdklädd och små ringar var den är lövträdklädd.

Länsstyrelsen Östergötland

Bilaga 1: Rödlistade arter

Tabell 3: Sammanfattande lista med rödlistade arter som noterats i Artportalen mellan 1992-2018. Rödlistekategori: NT = Nära hotad, VU = Sårbar, EN = Starkt hotad, CR = Akut hotad.

Svenskt namn	Latinskt namn	Organismgrupp	Rödlistekategori
Bredbrämrad bastardsvärmare	<i>Zygaena lonicerae</i>	Fjärilar	NT
Mindre träfjäril	<i>Acosus terebra</i>	Fjärilar	NT
Tvärbandat vickerfly	<i>Lygephila viciae</i>	Fjärilar	NT
Griffelblomfluga	<i>Ceriana conopsoides</i>	Flugor	NT
Gulbakig trädstyltfluga	<i>Neurigona abdominalis</i>	Flugor	NT
Svampsavdaggfluga	<i>Amiota alnoguttata</i>	Flugor	NT
Vitstjärtad mulmstyltfluga	<i>Systemus leucurus</i>	Flugor	NT
Hjärtstilla	<i>Leonurus cardiaca</i>	Kärlväxter	VU
Strandviol	<i>Viola stagnina</i>	Kärlväxter	NT
Ekspik	<i>Calicium quercinum</i>	Lavar	VU
Grynig filtlav	<i>Peltigera collina</i>	Lavar	NT
Gul dropplav	<i>Cliostomum corrugatum</i>	Lavar	NT
Gulvit blekspik	<i>Sclerophora pallida</i>	Lavar	VU
Hjälmbrosklav	<i>Ramalina baltica</i>	Lavar	NT
Lunglav	<i>Lobaria pulmonaria</i>	Lavar	NT
Parasitsotlav	<i>Cyphelium sessile</i>	Lavar	VU
Rosa skärelav	<i>Schismatomma pericleum</i>	Lavar	NT
Rödbrun blekspik	<i>Sclerophora coniophaea</i>	Lavar	NT
Skuggorangelav	<i>Caloplaca lucifuga</i>	Lavar	NT
Gammelekklokrypare	<i>Larca lata</i>	Spindeldjur	NT
Hålträdklokrypare	<i>Anthrenochernes stellae</i>	Spindeldjur	NT
Gulbent kamklobagge	<i>Allecula morio</i>	Skalbaggar	NT
Kardinalfärgad rödrock	<i>Ampedus cardinalis</i>	Skalbaggar	NT
Läderbagge	<i>Osmoderma eremita</i>	Skalbaggar	NT
<i>Phyllodrepa salicis</i>	<i>Phyllodrepa salicis</i>	Skalbaggar	VU
Svart guldbagge	<i>Gnorimus variabilis</i>	Skalbaggar	EN
Timmertickgnagare	<i>Stagetus borealis</i>	Skalbaggar	NT
Ekticka	<i>Phellinus robustus</i>	Svampar	NT

Länsstyrelsen Östergötland

Gröntagging	<i>Kavinia alboviridis</i>	Svampar	NT
Oxtungssvamp	<i>Fistulina hepatica</i>	Svampar	NT
Tallticka	<i>Phellinus pini</i>	Svampar	NT